

Ірина Удовиченко

старша наукова співробітниця
науково-дослідного відділу
експозиційно-виставкової роботи і міжнародного співробітництва,
філія «Скарбниця Національного музею історії України»
(Київ, Україна)
iryna_udovychenko@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9289-4915>

Iryna Udovychenko

senior research fellow of the
researching department,
branch «Treasury of the National Museum of the History of Ukraine»
(Kyiv, Ukraine)
iryna_udovychenko@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9289-4915>

ФОРМУВАННЯ КОЛЕКЦІЇ ПРИКРАС ВОЄННОГО ЧАСУ В СКАРБНИЦІ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

FORMATION OF THE COLLECTION OF WARTIME JEWELLERY IN THE TREASURY OF THE NATIONAL MUSEUM OF THE HISTORY OF UKRAINE

Анотація

У статті досліджено процес формування колекції прикрас воєнного часу в Скарбниці НМІУ в контексті зібрання сучасного ювелірного мистецтва. Публікуються ювелірні твори, які надійшли в колекцію музею після 24.02.2022 року.

Ключові слова: ювелірне мистецтво України, формування колекції, Скарбниця НМІУ, історія мистецтва, російсько-українська війна.

Abstract

The article is about the process of forming the collection of wartime jewellery in the Treasury in the context of the collection of modern jewellery art. The pieces of jewellery art that income into the museum collection after 02.02.2024 are published.

Keywords: jewellery art of Ukraine, the formation of the collection, Treasury of the National Museum of the History of Ukraine, art history, Russo-Ukrainian War.

У Скарбниці Національного музею історії України з 2022 р. почала формуватися колекція творів, які є мистецькою рефлексією на події російсько-української війни. Ці предмети поповнюють зібрання сучасного ювелірного мистецтва України (сучасність визначаємо другою половиною 20 – початком 21 ст.). На серпень 2024 р. означена колекція становила 169 творів¹, серед яких переважають особисті прикраси: каблучки, сережки, брошки, підвіски, нашийні прикраси, гребені, шпильки. Також у збірці є срібні авторські гудзики, інтер'єрні прикраси (свічники, композиції, статуетки), срібний набір (фляга, ніж, люлька) й плакетка, виконана в техніці гарячої емалі.

Формування колекції сучасного ювелірного мистецтва в Скарбниці НМІУ (раніше – Музей історичних коштовностей України) почалося 1981 р. (Удовиченко, 2019b), коли було здійснено перші закупівлі. Останнє придбання прикрас, які можна вважати частиною збірки, відбулося 1995 р., після чого нові експонати надходили до музею лише як подарунки².

Протягом наступних 22 років (з 1995 до 2017) шляхом безоплатної передачі колекцію поповнювали одиничні твори.

Твори зазвичай надходили після персональних або колективних виставок у музеї. 2006 р. після великої виставки «Сучасне ювелірне мистецтво України» (експонувалося 414 предметів, включно з тими, які були в колекції музею) автори подарували шість творів. Це каблучка «Сонце аріїв» К. Володіна-Панченка, каблучка «Морська перлина» О. Жданова, статуетки «Богоматір» і «Танок» С. Мацюка, сережки «Риба-па-

рус» С. Кімельфельда, плакетка «Тукан» О. Барбалат. 2008 р. після персональної виставки Юрія Кочубеєва «Магія краси» частиною зібрання музею стало кільце «Генезис». У 2008 і 2014 рр. після персональних виставок було подаровано два твори Володимира Балибердіна: підвісок «Роздуми» та брошка «Квітка мрії». 2011-го колекцію поповнив гарнітур «Метаморфози», а 2013-го – браслет за мотивами скіфської пекторалі Олександра Мірошнікова.

Станом на 2017 рік колекція творів українських митців кінця 20 – початку 21 ст. налічувала 121 твір.

2017-го авторці статті призначили наукову тему – «Сучасне ювелірне мистецтво України». Усвідомлення проблеми відсутності надходжень, а відтак – відсутності ювелірної рефлексії історичного періоду, за який ми відповідаємо, – спонукало організувати роботу в цьому напрямку. За наступні сім років у колекцію надійшло 48 творів.

У 2017–2018 рр. після виставки³ «Тендітна мить торкає вічність» (Тендітна мить торкає вічність, 2018) із 44 експонованих творів було подаровано сім: брошки «Вода, що тече» й «Осінні етюди» В. Хоменка, каблучка із серії «Українські орхідеї» Т. Калужної, каблучки «Квітка Сахари» та «Японська троянда» О. Венгера, каблучка «Пташка» братів Кочутів, хрест натільний Б. Паламарчука та Я. Паламарчук.

Після виставки «Спіраль часу» (Спіраль часу, 2021), що відбулася 2020 р., художник-ювелір Віталій Хоменко подарував музею чотири твори – брошки із серії «Агресивна перевага» (Удовиченко, 2022a).

¹ Кількість ювелірних творів не збігається з кількістю одиниць зберігання. Ювелірними творами є комплекти прикрас, які ювелір виконав в одній стилістиці та які мають одну назву й передбачають можливість одночасного носіння. Прикраси із серій рахували як окремі твори.

² У книгах надходження деякі придбані твори фіксуються за актами 1999 р., тим часом як закупівля відбулася 1990-го, про що свідчать протоколи фондово-закупівельних комісій.

³ Кураторкою виставок «Тендітна мить торкає вічність», «Спіраль часу», «Станіслав Дрокін – ДНК автора», «Україна, яка бореться», що згадуються в цьому матеріалі, була авторка статті.

2021 р. після виставки «Станіслав Дрокін – ДНК автора» (Станіслав Дрокін – ДНК автора, 2021) художник-ювелір Станіслав Дрокін подарував музею чотири твори в техніці гібридного лиття (Удовиченко, 2022b).

Здебільшого експонати передавали після персональних або групових виставок, проте є і винятки. Так, 2019 р. золоту каблучку з турмаліном і діамантами Віктора Гарарука було подаровано музею з ініціативи дарувальника.

Того самого року в колекцію закладу надійшла каблучка «Баланс» (2018 р., титан, золото, срібло, опали, сапфіри) Максима Брезінського (рис. 1). Передання цього твору стало результатом роботи в соціальній мережі «Фейсбук», де мистецтво українських ювелірів висвітлюється в спеціально створеній групі «Modern Jewelry Art of Ukraine» (Удовиченко, 2019а, с. 246).

Решта творів (31 предмет) надійшли до збірки музею після початку повномасштабного вторгнення.

Протягом перших місяців великої війни продовжилося дослідження ювелірного мистецтва, було проведено низку інтерв'ю з ювелірами (Розшифровка, 2022с). Результатом роботи стало проведення з 20 жовтня до 6 листопада 2022 р. в Скарбниці НМІУ виставки ювелірних творів «Україна, яка бореться». Цей захід засвідчив, що авторське ювелірне мистецтво «воєнного часу» набуло вираженої соціальної спрямованості. В ньому і осмислення трагедії, і переживання болю, і бажання захистити, і ненависть до ворогів, і віра в перемогу України та майбутнє процвітання» (Удовиченко, 2023b, с. 282).

Після означеної виставки колекція музею почала поповнюватися дарунками від авторів.

Перші надходження – дев'ять творів, подаровані музею з грудня 2022 по березень 2023 рр., – вже були предметом дослідження авторки розвідки

Рис. 1. Каблучка «Баланс».
Максим Брезінський. Фото
Максима Брезінського

(Удовиченко, 2024b.) Це підвісок «Зірка Ерцгами», брошка «Більше не відчуваю», сережки «Мрія», брошка «Незабудька № 92-06052022», три підвіски із серії «Пам'ять серця», підвісок «Півник з Бородянки», сережки «Саша і Володя в Гаазі». Ось стисла інформація про ці експонати.

Срібний підвісок «Зірка Ерцгами» (Удовиченко, 2023b, с. 279) створила Олександра Барбалат (Київ) з використанням техніки гарячої емалі. Дванадцятипроменева зірка, яка здавна використовується як захисний символ, покликана захистити військових і цивільних українців у війні.

Олена Левдер (с. Зубра, Львівська обл.) подарувала музею керамічну брошку «Більше не відчуваю». Метафора війни передана грубим шамотом, що залитий червоним. А життя до війни втілено у творі янголом з білої порцеляни, який водночас є символом невинно вбитих.

Молоді авторки Юлія Руденок, Катерина Тележинська й Анастасія Теплякова, які працюють в Києві, 2022 р. подарували музею срібні сережки «Мрія» (Удовиченко, 2024а). В одній із сережок підвісок має форму літака. Це мініатюр-

на й досить точна копія літака АН-225 «Мрія», який росіяни знищили в перші дні війни. Означений твір – про те, що українська мрія завжди жива.

Станіслав Дрокін (Харків) передав музею брошку «Незабудька № 92-06052022», для створення якої було використано уламок російського снаряда. Автор прикрасив брошку синьо-жовтими квітами (окисдований титан). До назви квітки додано номер – це одна з дат і днів війни, бо жодного дня несправедливої агресії росії українці не забудуть.

Три підвіски «Пам'ять серця» (рис. 2) подарував музею Володимир Балибердін (Київ). Прикраси створено з гільз в особливій авторській техніці. Серія «Пам'ять серця» – присвята тим, хто поклав свої сили, любов і життя на здобуття нашої перемоги.

Ювелірну інтерпретацію півника виробництва Васильківського майолікового заводу подарував музею Олег

Гаркус (Косів). Підвісок з латуні «Півник з Бородянки» є втіленням ідеї стійкості українського народу.

Катерина Титова (Донецьк-Гостомель) передала в колекцію музею срібні сережки «Саша і Володя в Гаазі». У гротескній формі зображено двох диктаторів – Олександра Лукашенка й Володимира Путіна. Вони зображені так, як українці мріють їх побачити – з кульовими отворами на чолі після справедливого суду в Гаазі (Удовиченко, 2023b, с. 277). Ці твори викликали неабиякий резонанс (Триколенко, 2023).

Решту творів, які не було опубліковано як експонати Скарбниці, розглянемо детальніше⁴.

Олена Осадча в 2023 р. подарувала музею срібний підвісок «Азовсталь» (2022)⁵. Прикраса має форму нерівного п'ятикутника, «ця форма наповнена силою. На окисдованому темному тлі рельєфно постає контур металургійного комбінату. Площина Азовсталі підкреслена нахиленими рисками. В цю площину "вдавлений" тризуб» (Удовиченко, 2023b, с. 271). Прикраса експонувалася на виставці «Україна, яка бореться».

О. Осадча (1989 р. н.) за освітою художниця та музикантка: закінчила Київську муніципальну академію музики ім. Р. М. Глієра (2008) та Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (кафедра образотворчого мистецтва, 2015). Прикраси створює з 2009 р., 2019-го почала працювати з металом.

Ювелірний твір «Азовсталь» експонувався у виставці «Україна, яка бореться», але авторка передала його пізніше. Олена розповіла, що цей підвісок створила спеціально для військовополонених з Азовсталі та для тих, хто чекає їх з полону: «Ця прикраса – моя шана і

Рис. 2. Підвіски «Пам'ять серця» Володимира Балибердіна в експозиції виставки «Україна, яка бореться» в Скарбниці НМІУ під час монтажу 19 жовтня 2022 р. Фото Ірини Удовиченко

⁴ Деякі твори вже опинялися в просторі наукового інтересу до того, як стали експонатами музею. Їх згадано в попередніх публікаціях.

⁵ Тут і надалі в дужках біля твору – рік виготовлення.

подяка героям Азовсталі <...> дружина командира Дениса Прокопенка (Редіса) планувала аудієнцію з Ілоном Маском, і цей кулон мав стати пам'ятним подарунком – вдячністю за старлінки. Але після конфузної ситуації кулон не був вручений і повернувся на батьківщину. Згодом я передала його музею» (з особистої переписки з художницею).

Олег Келеберда 2023 р. подарував музею срібний підвісок «Тризуб Ярослава Мудрого» (2023). Прикрасу зроблено у формі тризуба, відомого із зображень на монетах князя Ярослава Мудрого. Три рамена тризуба мають контур, що виступає над внутрішньою темною (оксидованою) площиною. Центральне рамено завершується колом, до якого кріпиться вушко для підвішування. У центрі кола, а також на раменах розміщені випуклі крапки.

О. Келеберда (1961 р. н.) – майстер виробничого навчання в Київському професійному коледжі артдизайну (Міжрегіональний центр ювелірного мистецтва). Народився в Полтавській обл., закінчив Київський політехнічний інститут (за фахом – конструктор радіоапаратури), працював на Київському радіозаводі. З 1987 до 1994 р. виконував обов'язки ювеліра-монтажника та ювеліра-модельєра на Київському ювелірному заводі.

«Тризуб Ярослава Мудрого» не був представлений на виставці в Скарбниці. Дізнавшись із постів у групі «Modern Jewelry Art of Ukraine» про формування колекції прикрас воєнного часу в музеї, О. Келеберда написав про те, що робить тризуби для ЗСУ. Партію подібних тризубів він виготовив і подарував воїнам полку ім. Кастуся Калиновського в межах гуманітарно-культурних відносин між ювелірним училищем та ЗСУ. Ювелір розповів, що й від себе передавав тризуби на передову.

О. Келеберда вирішив подарувати музею срібний тризуб, бо «такі прикра-

Рис. 3. Підвісок «Серце України».
Ярослава Паламарчук і Борис
Паламарчук. Фото Олега Мітюхіна

си мають важливе історичне значення: минуть роки, і про ювелірні внески в нашу перемогу розповідатимуть відвідувачам музею експонати з енергією віри в силу і мудрість українців» (Олег Келеберда, 2022).

Ярослава й Борис Паламарчуки 2023 р. подарували музею срібний підвісок «Серце України» (рис. 3).

Двобічна прикраса має форму серця. З одного боку в центрі на золотому щиті зображено тризуб. Від нього, як промені, розходяться гравіювані хвилясті лінії, покриті прозорою блакитною емаллю (гільйоше, гаряча емаль). На іншому боці гільйошовані хвилясті лінії розташовані горизонтально. Верхня частина покрита прозорою синьою емаллю, нижня – має жовтий колір. З обох боків – непокритий емаллю срібний контур. Підвісок потрапив у колекцію як відповідь авторів на роботу музею в соціальних мережах після посту про цей твір (Ярослава і Борис Паламарчуки, 2023).

Ярослава й Борис Паламарчуки – подружжя і тандем двох талановитих майстрів, які створили родинний бренд «PALAMARCHUK» (Удовиченко, 2019с).

Я. Паламарчук (1977 р. н.) народилася в Києві в родині відомого майстра-емальєра В. О. Дуднікова. Працювала

в ПП «Бівуак», у майстерні Г. В. Тищенко, з 2009 р. після участі в Міжнародному фестивалі емалі в Україні, що його 2009 р. започаткувала Ю. О. Бородай (1974–2012), перейшла до створення авторських творів.

Б. Паламарчук (1974 р. н.) народився у Вінницькій обл., має технічну освіту з обробки металу та кваліфікацію різьбяр по дереву (художньо-оформлювальні роботи, м. Умань, ПТУ № 9), працював керівником гуртка декоративно-ужиткового мистецтва на Станції юних натуралістів Бершадського р-ну, виконував складні замовлення по дереву, працював в галереї «Рокайль» (Київ) під керівництвом В. А. Реунова.

З 2009 р. Ярослав й Борис разом створюють ювелірні вироби, здобули низку перемог на конкурсах. Особливо слід відзначити перемогу в березні 2019 р. на виставці в Гонконзі, яку організовує Рада з розвитку торгівлі (HKTDCC) та кілька гонконзьких ювелірних асоціацій. На цьому всесвітньому конкурсі подружжя отримало приз «За майстерність» за каблучку «Кої» (Перемога в Гонконзі, 2019).

На початку повномасштабного вторгнення родина з двома дітьми переїхала у Вінницьку обл. (Розшифровка, 2022с, с. 9). Твір, присвячений Україні, автори зробили 2023 р.

Ірина Губанова передала до збірки музею дві роботи. Після ознайомлення зі сторінкою «Modern Jewelry Art of Ukraine» вона подарувала підвісок «До бою» (2022). За кілька місяців по тому Ірина завітала до музею з новим подарунком – підвіском «Трипільська богиня» (2023).

Бронзовий підвісок «До бою» створений у формі української народної ляльки-мотанки. За канонами, лялька не має очей, носа, рота; натомість – хрест, виконаний двома випуклими паралельними лініями, між якими в заглибленні – темна оксидована бронза.

Зачіска з проділом, над чолом – стрічка із заглибленнями у формі хрестиків, які нагадують традиційну вишивку хрестиком. У заглибленнях – холодна емаль червоного кольору. Стрічка завершується стилізованими квітами над скронями мотанки. Пелюстки в заглибленнях теж покрито червоною емаллю. Лялька вдягнена в сорочку із широкими рукавами. Сорочка підперезана поясом і заправлена в широку довгу спідницю з ромбоподібним орнаментом. Драпірування спідниці підкреслено оксидуванням. Мотанка тримає автомат: права рука на ударно-спусковому механізмі, ліва підтримує магазин.

І. Губанова в коментарях до твору зазначила, що мотанка – наша берегиня. А автомат у руках – це про те, що в нас нині на часі.

Срібний кулон «Трипільська богиня» зроблено в стилістиці глиняних статуєток трипільської культури. Фігура жінки має розведені прямі руки. На голові замість очей – зображення фігур, подібних до вісімок. У районі живота – ромб із вдавленими перехресними лініями, що ділять фігуру на чотири ромби із крапкою в центрі кожного ромба. Лінії на широких стегнах утворюють спіралі.

Як пояснила Ірина, цей образ зібраний з різних зразків. Кожен елемент має значення: наявність чотирьох очей – це натяк на «надбачення» (термін авторки), адже це богиня; ромб, розділений хрестом на чотири частини із крапкою в кожній, – втілення засіяного поля; спіралі – символи вічного життя або змії, до яких пращури ставилися з повагою.

І. Губанова (1987 р. н.) народилася в Таллінні (Естонія). 2010 р. закінчила факультет міжнародної економіки Дніпропетровського університету економіки та права. Із 2015-го займається ювелірною творчістю, живе й працює в Дніпрі. Роботи Ірини зберігаються в приватних колекціях в Україні й за кордоном.

Кулон «До бою» з логотипом Скарбниці НМІУ став основою марки (рис. 4), яку Укрпошта випустила 2023 р.: «7 липня у Дніпрі пройшло спецпогашення нової марки від Укрпошти. На ній зобразили скульптуру дніпровської майстрині Ірини Губанової – ляльку-мотанку зі зброєю у руках <...> Назвали марку – “До бою!”. Вона є символом волі до перемоги та незламності українців» (Шостак 2023).

Ювелір Максим Брезінський передав музею підвісок роботи Дмитра Щербакова у вигляді тризуба (2015), який є частиною недержавної нагороди «Народний Герой України». Дарування підвіска було неочікуваним й відбулося під час лекції в музеї (Лекція «Битва за незалежність. Ювелірне мистецтво», 2023). Максим подарував твір колеги, що зберігався в сімейній колекції.

Срібний підвісок має форму українського тризуба. Центральне рамено тризуба створено у формі меча. Нижня частина герба – це ефес, який переходить в елемент позаду меча, завдяки чому в лініях можна розгледіти букви О і Л – у такий спосіб зберігається по-

ширене трактування тризуба, в якому читається слово «ВОЛЯ». Бокові рамена виконано в стилістиці меча – із загостреними лезами (рис. 5).

Д. Щербаков (1988 р. н.) мешкає в Києві, навчався в КНУВС (Національна академія внутрішніх справ). 2014 р. він почав робити кулони-обереги у вигляді тризуба з мечем у центрі. Їх приносили в шпиталі воїнам, пораненим в АТО, звідти й назва – «госпітальні кулони».

Ювеліра підтримав волонтер Андрій Боєчко, почав збирати срібло, а ідея кулона 2015 р. стала основою для створення недержавної нагороди – ордена «Народний Герой України» (Орден «Народний Герой України») В одному з інтерв'ю волонтер розповів, що срібло в тризубах – це символічна часточка любові до України тих людей, які хочуть підтримати захисників: «Присилають срібні ложки, ланцюжки, хрестики... Один із найцінніших предметів – срібна медаль чемпіона Європи боксера В'ячеслава Узелкова. Я не хотів брати. Говорив: “Слава, ти можеш її продати на аукціоні. І на ці гроші ми купимо більше срібла”. На що він мені відповів: “Хочу

Рис. 4. Марки «До бою!» зі зображенням кулона Ірини Губанової. Фото прикраси для марок Еда Гапіча

Рис. 5. Підвісок «Народний Герой України». Дмитро Щербаков. Фото Ірини Удовиченко

знати, що в кожній нагороді, яку отримують бійці та волонтери, є частка моєї медалі, а отже, моєї сили та любові до України. Для мене це важливіше за ті гроші, які можна виручити за медаль”» (Боєчко, 2015).

М. Брезінський, відколи 2019 р. передав у колекцію каблучку «Баланс», співпрацює зі Скарбницею НМІУ. Його каблучки «Діамант волі» та «Слава Україні» експонувалися на виставці «Україна, яка бореться» (Максим Брезінський, 2022). 2024-го він створив підвісок «Акула тигрова хургадійська» (рис. 6), який музею подарувала Катерина Степіко-Калюжна.

Цей непересічний твір дуже провокативний. Срібний підвісок має прямокутну основу, яка вгорі перетворюється на арку. В центрі композиції – гротескне зображення протоми акули у вигляді святого з німбом над головою. На німбі прочитуються літери «АТХ» – акула тигрова хургадійська. Правий плавник риби піднятий у жесті, що скидається на благословення. У лівому – розгорнена книжка з літерами, які складаються в два нецензурні слова з передбаченням щодо майбутнього російських громадян.

М. Брезінський (1985 р. н.) народився в Києві. Ювелірною справою займається з 2002-го. 2005 р. закінчив Державний професійно-технічний навчальний заклад «Міжрегіональний центр ювелірного мистецтва м. Києва» за спеціальністю ювелір-модельєр. Працював у компаніях «Златосвіт», «Ремточмеханіка», «Вольвак», викладав ювелірну справу в ДПТН МЦЮМ, із 2012 р. створює авторські ювелірні вироби. Ювелір також є автором двох романів – «Гетьман майбутнього» й «Кара небесна», де пише про Україну – надсильну ключову державу в альтернативній реальності.

Створення підвіска із зображенням акули в стилістиці ікони – данина інциденту, який трапився влітку 2023 р.

в Єгипті, коли акула нанесла смертельні рани громадянину ворожої держави. Цей твір має надвисокий градус люті й показує динаміку в ставленні до представників держави-агресора.

У перші дні повномасштабного вторгнення більшість українців відчували ненависть передусім до ворожих керманичів (як це засвідчує твір К. Титової). З кожним новим днем війни, зі збільшенням кількості втрат українці сприймають як ворогів майже всіх росіян, бо ті або підтримують владу, або не чинять спротиву, бо з їхньої мовчазної згоди кояться злочини в Україні. Таку квінтесенцію люті до країни-агресора з усіма членами того суспільства маємо прийняти як явище та зберегти для наступних поколінь.

Максим прокоментував свій твір: «Єгиптяни муміфікують, а я меміфікував». З весни 2024 р. М. Брезінський перебуває в лавах ЗСУ.

Ірина Подгорнова в липні 2023 р. подарувала музею дві свої роботи: підвісок «Тіні предків» (2022), що був представлений на виставці «Україна, яка бореться», і підвісок «Тризуб Зміїний» (2022).

Срібний підвісок «Тіні предків» (рис. 7) має форму тризуба, утворе-

Рис. 6. Підвісок «Акула тигрова хургадійська». Максим Брезінський.
Фото Ірини Удовиченко

ного композицією, у складі міститься кілька фігуративних образів. У нижній частині – важкий кетяг калини, який водночас є основою для багаття. Полум'я тягнеться вгору й утворює центральну частину тризуба. Як бокові рамена тризуба – дві мавки: Свобода і Воля. Профілі юнок м'які. Мавки стоять біля багаття навколішки босоніж зі здійсненими вгору руками. Їхні погляди спрямовані до неба. Довге волосся до п'ят оброблено так, як і полум'я. Тіло мавок викриває дубове листя.

Срібний підвісок «Тризуб Зміїний» має форму тризуба, що утворений переплетінням двох змій. Тіла змій зображено в досить реалістичній манері: гнучкі вигини, луску передано фактурно, тонкі хвости сплітаються внизу. Голови змій зображені у верхній частині композиції. Вони ніби кусають кільце вгорі.

І. Подгорнова (1985 р. н.) народилася в Києві. Закінчила Харківський авіаційний інститут. За фахом – економістка. Працювала у сфері соціологічних досліджень. Ювелірним мистецтвом займається з 2019 р., навчалася в художника-ювеліра Віктора Баглея. Її твори зберігаються у приватних колекціях в Україні та у світі.

Ірина розповіла, що ідея тризуба з мавками виникла в найтяжчий період початку війни як крик болю, як усвідомлення любові до свого народу й усвідомлення волі та внутрішньої сили, бо мавки – первісна сила, символ свободи, архетипічний спадок наших предків. Зміїний тризуб – це символ переродження української нації. Як стару шкіру, скидаємо ми старі зв'язки з московитською культурою, оновлюємося через видалення того, що віджило (Колекція воєнного часу, 2023).

На виставці «Україна, яка бореться» експонувалися три твори 2022 р. Андрія Ласкавого: каблучка «Руський воєнний корабль», жетон з текстом 90-го псалма й підвісок «Архангел Михаїл». Саме

цей підвісок (рис. 8) ювелір подарував музею 2023 р.

Срібний підвісок має форму тризуба. Класичний український тризуб, який добре видно на звороті прикраси, має складний лицьовий бік. На центральне рамено й нижню частину тризуба накладено скульптурне зображення архангела Михаїла. Він одягнений у коротку туніку, панцир, поножі, довгий плащ, над головою має німб. Архангел тримає обіруч довгий меч вістрям догори. Крила проходять крізь бокові рамена тризуба. Уся постать начебто зростається з гербом.

**Рис. 7. Підвісок
«Тіні предків».**
Ірина Подгорнова.
Фото Олега
Мітюхіна

**Рис. 8. Підвісок
«Архангел Михаїл».**
Андрій Ласкавий.
Фото Олега
Мітюхіна

А. Ласкавий (1963 р. н.) – український художник-ювелір, мистецтвознавець, засновник і керівник ювелірної компанії «Таліон» (м. Київ). Після закінчення геологічного факультету КНУ ім. Тараса Шевченка брав участь у геологічних розвідках. Ще під час навчання в університеті Андрій зацікавився ювелірним мистецтвом, опановував ювелірну справу. Згодом став одним зі співзасновників компанії «Фіал». Після закінчення Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв отримав диплом мистецтвознавця. 2004 р. заснував компанію «Таліон». Компанія

здобувала нагороди в ювелірних конкурсах.

З початком війни в ювеліра з'явилася патріотична колекція. Із цією збіркою вдалося ознайомитися 21 липня 2022 р. в залах ювелірної компанії «Таліон» по вул. Васильківській, 28 (Розшифровка, 2022а).

Денис Музика для виставки «Україна, яка бореться» надав брошку «Хрести» із серії «Квіти війни» (2022), а в лютому 2024 р. подарував музею каблучку «Сору 005» з колекції «COPYism» і каблучку «Struggle» з колекції «Спротив».

Каблучку «Сору 005» (срібло, пластик) було створено 2019 р. До циліндричної шинки ліворуч і праворуч кріпляться дві смуги срібла такої самої ширини. Смуги розходяться в боки. На відстані від шинки до них приєднана пластинка, яка є основою для об'ємної пластикової конструкції: паралельні смуги пластику відходять від пластинки перпендикулярно, вони рясно перекреслені іншими пластиковими лініями, які у верхівці конструкції не з'єднані. Прикраса радше виконує роль артоб'єкта, а не особистої ozdobi. Каблучку з колекції «COPYism» було відібрано на виставку «JOYA Barcelona Art Jewellery and Objects» (2019). У цьому виробі, під час створення якого було використано друк на 3D принтері, закладена ідея протистояння автора та штучного інтелекту. Основою дизайну стали пластикові підпірки – візерунок, який створює програма, а не автор.

Каблучку «Struggle» (титан, срібло) створено 2023 р. Дві паралельні пластини закріплено невеличкими стовпчиками на відстані кількох міліметрів. У цих пластинках вирізано круглий отвір, який править за шинку каблучки. Над утвореною шинкою пластини розрізані гострими трикутниками та складені так, що в нижній частині – трикутні отвори, а вгорі – трикутні промені. Титан окисдований у жовтий і блакитний кольори. (рис. 9).

Рис. 9. Каблучка «Struggle». Денис Музика. Фото Дениса Музики

Колекцію «Спротив», присвячену боротьбі України проти російської агресії, було представлено на виставках: «Contemporania» в Барселоні (CONTEMPORANIA, 2023), «Viena Design Week» (Австрія) 2023 р., «Munich Jewelry Week 2024», де вона стала частиною українського стенда на «HANDWERK & DESIGN».

Д. Музика (1975 р. н.) – український ювелір з Києва. До ювелірної творчості мав п'ятнадцятирічний досвід роботи в графічному дизайні. 2012 р. закінчив Державний професійно-технічний навчальний заклад «Міжрегіональний центр ювелірного мистецтва м. Києва». 2021-го пройшов інтенсивний курс ювелірного мистецтва в Alchimia Jewellery School (Флоренція). Із 2014 р. Денис успішно представляє свою творчість на міжнародних майданчиках, має міжнародні відзнаки. Працює в стилістиці контемпорарі арт.

Денис і Катерина Музики – активні організатори мистецьких подій за кордоном, вони поширюють інформацію про Україну та її мистецтво на міжнародних майданчиках.

Це дуже важлива робота, яка додає суб'єктності державі Україна і стає культурним внеском у перемогу над рф. До такої роботи потрібно долучатися й музеям. Напрямки, як-от збереження, вивчення експонатів, комунікація з відвідувачами, «добре усвідомлені як

першорядні завдання музейними співробітниками. Але надзвичайно важливим стає місія, якій варто приділити більше уваги – трансляція національного наративу та включення його в глобальний метанаратив» (Удовиченко, 2023а)

Вадим Лєсогор подарував музею сім срібних авторських ґудзиків (2019): три парні – «Коловорот», «Дерево життя» та «Уроборос» діаметром 25 і 15 мм; один непарний «Лінгам» діаметром 25 мм.

Ґудзики «Коловорот» виконані у формі кола, що є стилізованим зображенням Сонця в русі. Від невеликої півсфери, розташованої в центрі, ритмічно розходяться вісім хвилястих променів, кожен з яких роздвоюється, динамічно розгортається до краю кола.

У ґудзиках «Дерево життя» (рис. 10) міцне дерево вписане в коло так, що пишна крона досягає об'ємного коріння. Стовбур товстий, фактурно передає кору дерева й коріння, листя на кроні позначено круглими опуклостями.

«Уроборос» – це зображення змія, який кусає власний хвіст. Тіло змія формує круглий ґудзик. Посередині воно скручене вісімкою. Луску передано ритмічними круглими опуклостями.

Ґудзик «Лінгам» створено у вигляді фалоса з крилом. Зображення вписане в коло, крило закручене так, що тор-

кається фалоса, пір'їни ретельно опрацьовано. У центрі кола видно конструктивні елементи ґудзика – два отвори для пришивання, і цю частину ювелір обробив так, що срібло нагадує пластиковий ґудзик.

Кожен ґудзик двобічний, зворотний бік ретельно опрацьовано.

Колекція ґудзиків у своїй цілісності є філософським осмисленням реальності, як це було й раніше у творах Вадима Лєсогора (Удовиченко, 2019а, с. 494, 503). Творча енергія («Лінгам») дає поштовх появі всього живого («Дерево життя»); життя існує в динаміці руху нашого небесного світила («Коловорот»); світи народжуються та помирають («Уроборос»).

В. Лєсогор (1975 р. н.) народився в Дніпрі, жив у Вінниці. Навчався в Абрамцевському училищі (рф), потім у Національній академії мистецтв України на факультеті «Реставрація творів мистецтва». 2002 р. закінчив академію за фахом художник-реставратор скульптури і творів декоративно-прикладного мистецтва з металу, каменів, кераміки, скла. Живе та працює в Києві. Має численні нагороди на конкурсах (Вадим. Ювелір із Києва, 2022).

Останні надходження до колекції – це три ювелірні твори київської художниці Тетяни Чорної (1979 р. н.): каблучка «Шлях квітів» і дві брошки «Російська дружба». В архів передано матеріали інтерв'ю з Тетяною (Розшифровка, 2022b). Публікацію її творів заплановано на 2025 р.

Питання формування зібрання сучасного ювелірного мистецтва складніші, ніж можуть здаватися, не лише через відсутність закупівель, а й через розмитість концепції формування колекції сучасного ювелірного мистецтва (гілки декоративно-ужиткового) в історичному музеї.

Українські ювеліри, які нині досить активно презентують твори на міжна-

Рис. 10. Ґудзики «Дерево життя».
Вадим Лєсогор. Фото Вадима
Лєсогора

родних майданчиках і бачать наживо твори сучасних художників-ювелірів світового рівня, дедалі більше працюють у напрямку контемпорарі, де матеріал має другорядне значення, а естетика виходить за межі класичної.

Твори з некоштовних матеріалів наявні в колекції другої половини 20 ст.: через заборону працювати авторам у добу срср із золотом і сріблом ця збірка містить досить великий відсоток прикрас, що створені, наприклад, з мельхіору (Удовиченко, 2019b, с. 242). Такі твори музей не лише приймав у дар, а й купував.

На думку авторки статті, критерієм того, чи можна долучати твір до колек-

ції, є постать його творця. Якщо автор – ювелір, майстер, який володіє техніками обробки металу й створює ювелірні прикраси, але в певному творі застосує неювелірні матеріали, то цей твір можна долучати до колекції.

Нині існує загроза розпорошення збірки – передавання деяких прикрас (скажімо, з простріляних парканів) в іншу колекцію. На думку авторки, такий варіант можливо розглядати, якщо змінити локацію для всієї колекції кінця 20 – початку 21 ст., а не розпорошувати збірку, унеможливлючи простеження процесів, які відбуваються в ювелірному мистецтві України протягом останніх десятиліть.

Список використаних джерел та літератури

Битва за незалежність. Ювелірне мистецтво (2023). **Скарбниця НМІУ**. Режим доступу: <https://www.facebook.com/treasuryua/posts/pfbid05f4N71uFXuTmnz33BPXWjQtNf8FR7SZRFQW86MNMouaUGyjbormXoZZvuACnLxZQI?rdid=WZZjAkDwbJcu6sIT> (дата звернення: 02.09.2024).

Боєчко, А. (2015). Срібло для виготовлення орденів нам надсилають з усього світу. **Факти**. Режим доступу: <https://fakty.ua/198809> (дата звернення: 02.09.2024).

Вадим. Ювелір із Києва (2022). Режим доступу: <https://www.facebook.com/share/p/z5ZKDystXbiPnsRt/> (дата звернення: 31.08.2024).

Колекція воєнного часу. Ірина Подгорнова (2023). Режим доступу: https://www.facebook.com/groups/851215365054073/?multi_permalink=2580876142087978&ref=share (дата звернення: 02.09.2024).

Колекція воєнного часу Скарбниці Національного музею історії України (2023). Режим доступу: https://www.facebook.com/groups/851215365054073/?multi_permalink=2580876142087978&ref=share (дата звернення: 02.09.2024).

Максим Брезінський. Україна, яка бореться (2022). Режим доступу: <https://www.facebook.com/share/p/25CnKx5e3f1hw2gb/> (дата звернення: 30.08.2024).

Мотанка – сакральний оберіг (2023). Режим доступу: <https://www.facebook.com/share/p/Xo4QXw7MwzqvScDW/> (дата звернення: 29.08.2024).

Олег Келеберда. Тризуб князя Ярослава Мудрого (2022). Режим доступу: <https://www.facebook.com/share/p/RKGCAjvX1J7kCic5/> (дата звернення: 21.08.2024).

Орден «Народний Герой України» (2017). **Національний музей історії України у Другій світовій війні**. Режим доступу: https://warmuseum.kyiv.ua/_ua/_other_projects/ato/ato_people_hero/ (дата звернення: 02.09.2024).

Перемога в Гонконзі (2019). Режим доступу: https://www.facebook.com/groups/851215365054073/?multi_permalink=1292210240954581&ref=share (дата звернення: 04.09.2024).

Розшифровка інтерв'ю з А. Ласкавим (2022a). Удовиченко І. **Архівні наукові фонди рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (далі АНФРФ ІМФЕ ім. М. Т. Рильського)**, ф. 56 (Інтерв'ю), од. зб. 56, арк. 1–14.

Розшифровка інтерв'ю з Т. Чорною (2022b). Удовиченко І. **АНФРФ ІМФЕ ім. М. Т. Рильського**, ф. 56 (Інтерв'ю), од. зб. 55, арк. 1–23.

Розшифровка серії інтерв'ю з ювелірами, проведених на початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну (2022с). Удовиченко І. **АНФРФ ІМФЕ ім. Т. Рильського**, ф. 56 (Інтерв'ю), од. зб. 53, арк. 1–46.

Спіраль часу. Ювілейна виставка художника-ювеліра В. Ф. Хоменка (2021). Альбом. Упоряд. І. Удовиченко. Харків: Майдан. Режим доступу: <https://www.academia.edu/49931917/> (дата звернення: 17.08.2024).

Станіслав Дрокін – ДНК автора (2021). Персональна виставка авторських ювелірних творів Станіслава Дрокіна. Альбом. Упоряд. І. Удовиченко. Харків: ПЕТ. Режим доступу: <https://www.academia.edu/62744221/> (дата звернення: 17.08.2024).

Тендітна мить торкає вічність. Образ квітки у творах сучасних українських ювелірів (2018). Каталог виставки. Упоряд. І. Удовиченко. Київ: ТОВ «Фенікс». Режим доступу: <https://www.academia.edu/35757578/> (дата звернення: 17.08.2024).

Триколенко, С. (2023). Рефлексії війни у творчості Катерини Титової. **Музейні читання. Матеріали наукової конференції «Ювелірне мистецтво – погляд крізь віки»**. Київ: ТОВ «Фенікс», 252–260.

Удовиченко, І. (2019а). Битва з чудовиськом: язичницька, християнська та постмодерністська версія, зображена на предметах ювелірного мистецтва. **Науковий вісник Національного музею історії України**, 4, 492–504. Режим доступу: <https://visnyk.nmiu.org/index.php/nv/article/view/330/292> (дата звернення: 04.09.2024).

Удовиченко, І. (2019b). Формування колекції сучасного ювелірного мистецтва: історія та перспективи. **Науковий вісник музею історії України**, 5, 241–255. Режим доступу: <https://visnyk.nmiu.org/index.php/nv/article/view/382/332> (дата звернення: 17.08.2024).

Удовиченко, І. (2019с). Ювелірна творча майстерня «PALAMARCHUK»: гармонія ІНЬ і ЯН **Науковий вісник Національного музею історії України**, с. 569–579. Режим доступу: <https://visnyk.nmiu.org/index.php/nv/article/view/336/298> (дата звернення: 22.08.2024).

Удовиченко, І. (2022а). Художник-ювелір як свідок часу. За матеріалами виставки В. Ф. Хоменка. **Музейні читання. Матеріали наукової конференції «Ювелірне мистецтво – погляд крізь віки»**. Київ: ТОВ «Фенікс», 185–204. Режим доступу: <https://www.academia.edu/83077497/> (дата звернення: 17.08.2024).

Удовиченко, І. (2022b). Ювелірна творчість як відображення світогляду. За матеріалами виставки «Станіслав Дрокін – ДНК автора». **Музейні читання. Матеріали наукової конференції «Ювелірне мистецтво – погляд крізь віки»**. Київ: ТОВ «Фенікс», 196–218. Режим доступу: <https://www.academia.edu/107352957/> (дата звернення: 17.08.2024).

Удовиченко, І. (2023а). Потенціал музеїв України в формуванні глобального метанаративу. **Музейна педагогіка в науковій освіті: освітні втрати в умовах війни**. Міжнародний круглий стіл (8 червня 2023 р.), 236–244. Режим доступу: <https://www.academia.edu/110698818> (дата звернення: 02.09.2024).

Удовиченко, І. (2023b). Соціальна спрямованість сучасного ювелірного мистецтва України. За матеріалами виставки «Україна, яка бореться». **Музейні читання. Матеріали наукової конференції «Ювелірне мистецтво – погляд крізь віки»**. Київ: ТОВ «Фенікс», 261–284. Режим доступу: <https://www.academia.edu/112018354> (дата звернення: 17.08.2024).

Удовиченко, І. (2024а). Матеріали в ювелірних творах воєнного часу. **Музеї та мистецтво в добу війни: нові виклики і можливості**. Науковий збірник за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції. Вінниця: ТВОРИ, 139–151.

Удовиченко, І. (2024b). Прикраси війни. Нові надходження в колекцію Скарбниці Національного музею історії України. **Музейні читання. Матеріали наукової конференції «Ювелірне мистецтво – погляд крізь віки»**. Київ: ТОВ «Фенікс».

Шостак, В. (2022). Символ незламності. У Дніпрі погасили поштову марку «До бою!». Режим доступу: <https://suspilne.media/dnipro/524049-simvol-nezlamnosti-u-dnipri-pogasili-postovu-marku-do-boiu/> (дата звернення: 29.08.2024).

Ярослава і Борис Паламарчуки. Серце України (2023). Режим доступу: https://www.facebook.com/groups/851215365054073/?multi_permaLinks=2516959165146343&ref=share (дата звернення: 22.08.2024).

CONTEMPORANIA (2023). **Palacio de Pedralbes**. Режим доступу: <https://www.facebook.com/debasartseries/videos/281256321345022> (дата звернення: 17.12.2024).